

Płomykówka - *Tyto alba* (Scopoli, 1769)

Status gatunku: Bardzo nielicznie lęgowa, osiadła

Środowisko: gniazduje w różnego rodzaju budowlach w osiedlach ludzkich, głównie na strychach starych kościołów, wieżach kościelnych, kaplicach (łącznie 73%), w opuszczonych budowlach typu dwory, oborach, stodoły, młyny (16%), nieco rzadziej w przestrzeni międzystropowej w blokach mieszkalnych (10%).

Rozmieszczenie i liczebność: Najpełniejsze dane o występowaniu zebrano w latach 1990-1993 w ramach inwentaryzacji tego gatunku w woj. białkopodlaskim, radomskim, siedleckim (Chmielewski i Kowalski 1993, Goławski 2001, kart. M-ŚTO), z tego okresu pochodzi ok. 67% wykrytych stanowisk. Dane te uzupełniono o wyrwykowe informacje z innych terenów zebrane od roku 1981 do 2000 włącznie (Ryc. Xx). W kategorii B6 – odwiedzenie potencjalnego miejsca gniazdowania, a za takie uznano świeże liczne wypływki na stanowisku i stanowiska z lęgami (jaja, młode, martwe ptaki w miejscu gniazdowania) oceniono, że na Mazowszu gniazdowało w tym okresie ok. 207-240 par. Po roku 2000 liczba par lęgowych wykazanych w kartotece M-ŚTO wynosiła tylko 44, ale należy mieć na względzie brak szczegółowych badań nad rozmieszczeniem tego gatunku, stąd liczba ta zapewne jest zaniżona i szacowana wielość populacji oceniona została na około 57-92 pary (Ryc. Xx). Z tego okresu pochodzi też ok. 13 obserwacji w niższych kategoriach. Intensywna praca dociepleniowa zarówno kościołów jak i bloków mieszkalnych nie sprzyjają występowaniu tego gatunku i bez wdrożenia specjalnych metod ochrony gatunek tej sowy wydaje się być bardzo zagrożony.

Większość par skupiała się w dwóch mezoregionach na **Nizinie Południowopodlaskiej i Wzniesieniach Południowomazowieckich** (70,6%) i zapewne było to odzwierciedleniem inwentaryzacji wykonanej w latach 1990-1993 na terenie 3 byłych województw a nie z rzeczywistym rozmieszczeniem na Mazowszu. Dlatego wyniki z tych dwóch mezoregionów wydają się być najbardziej wiarygodne. Na **Nizinie Środkowomazowieckiej** wykazano 15,0 % par a na **Nizinie Północnomazowieckiej** 14,4%. Po roku 2000, kiedy informację zbierano przypadkowo najwięcej par stwierdzono na Nizinie Środkowomazowieckiej (34,1%) a następnie na Nizinie Południowopodlaskiej (29,5%), w pozostałych mezoregionach zaledwie po 8 par.

Badania ilościowe na powierzchniach próbnych wykonano głównie na Nizinie Południowopodlaskiej. W latach 1980-1988 przeprowadzono liczenia na 6 pow. próbnych z tego 3 zlokalizowane były na Wysoczyźnie Siedleckiej (Niz Południowopodlaska), dwie na Równieniu Warszawskiej i jedna w Kotlinie Warszawskiej (Niz. Środkowomazowiecka), na Wysoczyźnie obejmowały krajobraz rolniczy, a pozostałe zlokalizowane były w terasie środkowej Wisły - stwierdzona w liczbie po 1 parze tylko na dwóch powierzchniach na Wysoczyźnie Siedleckiej (Dombrowski i in. 1991). Na jednej powierzchni (80 km²) powtórzono liczenia, w roku 1984 - w krajobrazie rolniczym (lesistość 22%) - wykryto 3 pary (0,4p/10 km²)(Fronczak i Dombrowski 1991), następnego liczenia w r. 1985 na tej powierzchni, powiększonej do 91 km², potwierdziły ponownie gniazdowanie 3 par, w roku 2002 gniazdowało 5 par (0,5p/10 km²)(Dombrowski i in. 2004). W roku 2002 wykonano liczenia na

dużej powierzchni w krajobrazie rolniczym na Wysoczyźnie Siedleckiej (264 km²) gdzie wykryto 12 par płomykówki (0,45p/10 km²)(Kasprzykowski i Goławski 2006).

MAPA, w opracowaniu

Ryc. Xx. Rozmieszczenie stanowisk lęgowych płomykówki *Tyto alba* na Nizinie Mazowieckiej w latach 1981-2000

MAPA, w opracowaniu

Ryc. Xx. Rozmieszczenie stanowisk lęgowych płomykówki *Tyto alba* na Nizinie Mazowieckiej w latach 2001-2020

Zmiany liczebności:

Taczanowski (1882) pisał „u nas wszędzie pospolita lecz nieliczna, i stale trzymająca się miejscowości”. Na terenie Guberni Radomskiej pospolita w budynkach, w lasach rzadka (Sapalski 1986). Pierwsze bardziej precyzyjne dane przedstawiono w Atlasie rozmieszczenia sów w Polsce (Ruprecht i Schwagrak 1988). Prezentowane dane pokazywały zarówno stanowiska lęgowe jak i stanowiska obserwacji, w sumie z lat 1945-1984 wykazali oni ten gatunek w 33 polach UTM obejmujących Nizinę Mazowiecką, na łączną liczbę ok. 38 par. Zapewne w tym czasie gatunek był liczniejszy niż współcześnie a cytowana praca była jedynie pierwszą próbą opisu rozmieszczenia tej sowy na Mazowszu. Na Ziemi Radomskiej w latach 1970. rzadka, gniazdowała w zrujnowanych opuszczonych budynkach, starych dziuplastych drzewach w sąsiedztwie pól, czasami na wieżach kościelnych (Pomarnacki 1980). W OSO Ostoja Kozienicka (683 km²) w latach 2005-2010 znane były zaledwie 3 stanowiska (Chmielewski i in. 2020), w latach 1992–1993 na terenie OSO wskazano na możliwe gniazdowanie w kaplicy w m. Cudów, ślady odwiedzania kościołów stwierdzono w m. Pionki, Jedlnia, Cecylówka-Brzózka, Sucha, Kuczki (Chmielewski i Kowalski 1993).

Dawniej powszechnie lęgowa była w dużych miastach (Tomiałojć i Stawarczyk 2003), które obecnie w większości opuściła. W Warszawie współcześnie rzadko obserwowana i tylko jako gatunek prawdopodobnie zalatujący, w latach 1954-1956 lęgowa w Parku Łazienkowskim i tam obserwowana do 1964 r., do lat 1980. była jeszcze nielicznym gatunkiem lęgowym, ostatnie jej stanowiska obserwowano w latach 1970., na Starym Mieście (w wieży kościoła św. Jacka na ul. Freta), na Sielcach i na Rakowcu (w nieczynnej ciepłowni osiedlowej), nieliczne spotkania jakie miały miejsce od tamtego czasu dotyczyły prawdopodobnie ptaków, które koczowały w mieście zimą (np. 28 II 1996, 31 I 1997, luty/marzec/kwiecień 1994 1 do 2 os. w okolicach lotniska Okęcie, G. Dzik) lub odbywały wędrówkę (ptak znaleziony 4 IV 2000 na pl. Bankowym, (Luniak i in. 1986, 2001) **ponadto obserwowana 18 X 2017 (A. Wereszyńska) i 14 III 2020 (M. Gancarz)**. Z innych dużych miast słyszana jeszcze w r. 1990 w Radomiu – Glinnice z wieży kościoła (Z. Jasiński), w tym samym roku wskazywano na możliwe gniazdowanie w Międzyrzeczu Podlaskim (A. Dombrowski, G. Pyziołek), do r. 1992 lęgowa w Nasielsku (M. Sielecki), do 1998 spotykana Ostrowi Mazowieckiej (A. Dmoch), 1990 r. słyszana w Piasecznie (M. Jeleński), w 1988 r. lęgowa w

Płocku (Kaźmierczak 1998), w 1992 r. słyszana w Siedlcach (A. Dombrowski) i w 2020 r. w Sokołowie Podlaskim (Monitoring Sów), do r. 1988 lęgowa w Tomaszowie Mazowieckim (Sosnowski 1994), w 2005 r. prawdopodobnie lęgowa w Węgrowie (D. Michałowski), do 1991 r. lęgowa w Zwoleniu (Chmielewski i Kowalski 1993). i w r. 2017 prawdopodobnie lęgowa w Mławie (K. Antczak).

Bardziej szczegółowe dane dotyczące występowania na terenie byłego woj. radomskiego zawiera opracowanie Chmielewskiego i Kowalskiego (1993), latach 1992-1993 skontrolowano 156 kościołów i kaplic, 41 obiektów nie nadawało się do zasiedlenia, gdyż nie posiadało strychów lub podsufitek do zasiedlenia, 16 było uszczelnionych, z pozostałych 99 gniazdowanie stwierdzono w 47 a na dalszych 16 zalatywanie, przyjmując, że ok. połowa populacji zasiedla obiekty sakralne liczebność dla byłego woj. radomskiego oceniono na ok. 100 par (1,4p./100 km²). W latach 1989-1992 skontrolowano na Nizinie Południowopodlaskiej łącznie 95 stanowisk płomykówki, w 2000 r. skontrolowano 120 obiekty, w tym 64 wizytowane poprzednio (Goławski i in. 2003), przeszukano wolnostojące dzwonnice oraz wieże kościelne i strychy (łącznie 113 obiektów sakralnych w latach 1989-1992 i 152 w 2000 r), miejsce lęgowe zostało zdefiniowane jako budynek, w którym zaobserwowano ptaki lub świeże wypluwki, w pierwszym okresie badań płomykówka zajmowała 53 kościoły (59%) na 90 badanych. W 2000 r. na 115 przebadanych kościołów zajętych było tylko 36 (31%). Liczba kościołów z otworami odpowiednimi dla płomykówki znacznie spadła w okresie badań: 79% było dostępnych w latach 1989-1992, ale tylko 52% było dostępnych w 2000 r. W ciągu 10 lat gatunek ten zniknął z 31 kościołów (z 53 zajętych w latach 1989-1992), spadek o 58,5%. W 23 z 31 przypadków (74,2%) przyczyną było zatkanie otworów wlotowych.

Aktywna ochrona płomykówki na Mazowszu polegająca na montażu budek lęgowych wewnątrz kościołów przeprowadzona w 98 obiektach dała następujące efekty; płomykówka zajęła 15 budek w budynkach spośród 64 obiektów w których nie występowała wcześniej oraz 22 z 34 budynków, w których była stwierdzona przed montażem budek (Goławski i Kasprzykowski 2007). Powszechnie uważa się, że gatunek gniazduje głównie w obiektach sakralnych, jednak badania Krupińskiego (2006) wykazały, że w latach 2002-2006 na południowym Podlasiu (powiat bialski i łosicki) na pow. 1758,5 km² gdzie wykryto 22 stanowiska płomykówki (co prawdopodobnie stanowiło 85% rzeczywistej liczby), większość miejsc lęgowych znajdowała się poza obiektami sakralnymi (77%), stwierdzono, że płomykówki gniazdowały wyłącznie w budynkach murowanych w obrębie zwartej zabudowy wsi (91% stanowisk), najczęściej na strychach (50%) oraz w otworach bloków (32%). Być może deficyt miejsc lęgowych spowodowany powszechną termomodernizacją budynków spowoduje częstsze zasiedlenie starych drzew dziuplastych o czym pisał Pomarnacki (1980). Taki nadrzewny lęg płomykówki w 2020 r. stwierdzono w Złakowie Kościelnym, w dziupli w lipie (Wasiak 2021). Płomykówka nie tworzy większych skupisk par lęgowych, wyjątkowym jest stanowisko w kościele w Złakowie Kościelnym, gdzie w roku 2015 jednocześnie wyprowadziły lęgi aż 3 pary, łączny sukces to aż 16 młodych (Ł. Matyjasiak). Badania przeprowadzone na podstawie analizy wypluwek z 23 stanowisk w obrębie Niziny Południowopodlaskiej i Środkowomazowieckiej, wykazały, że głównym pokarmem były ssaki (97,9%), następnie ptaki 1,8% i płazy 0,2%, spośród ssaków dominowała mysz domowa, nornik zwyczajny i ryjówka aksamitna (Urbanek i Pyziołek 2007).

Sławomir Chmielewski, Przemysław Boguszewski**Streszczenie:**

Bardzo nielicznie lęgowa, osiadła. Gniazdowała w różnego rodzaju budowlach w osiedlach ludzkich, głównie na strychach starych kościołów, wieżach kościelnych, kaplicach, w opuszczonych budowlach typu dwory, oborach, stodoły, młyny, nieco rzadziej w przestrzeni międzystropowej w blokach mieszkalnych. W latach 1981-2000 oceniono, że na Mazowszu gniazdowało ok. 207-240 par, po roku 2000 około 57-92 pary. Zagęszczenie na powierzchniach próbnych w krajobrazie rolniczym wynosiło ok. 0,4-0,5p/10 km². Gatunek silnie zagrożony w wyniku termomodernizacji budynków. Współcześnie zaprzestał gniazdowania w dużych miastach.

Literatura:

- Chmielewski S., Kowalski M. 1993. Inwentaryzacja stanowisk płomykówki (*Tyto alba*) i nietoperzy (Chiroptera) na terenie woj. radomskiego. Maszynopis UW w Radomiu.
- Chmielewski S., Łukaszewicz M., Tabor J., R. Kuropieska, Kurowski M., Molęda M., Szafranski A., Iwańczuk C., Miłkowski M., Kurys C. 2020. Ptaki Puszczy Kozienickiej i terenów przyległych. Monografia faunistyczna. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań-Pionki.
- Dombrowski A., Fronczak J., Kowalski M., Lippoman T. 1991. Liczebność i preferencje środowiskowe sów (*Strigiformes*) na terenach rolniczych Niziny Mazowieckiej. *Acta Orn.* 26: 39-53.
- Dombrowski A., Kot H., Gołowski A., Kasprzykowski Z. 2004. Zmiany liczebności sów *Strigiformes* w krajobrazie rolniczym Wysoczyzny Siedleckiej w latach 1984-1985 i 2002. *Not. Orn.* 45: 41-43.
- Fronczak J., Dombrowski A. 1991. Sowy (*Strigiformes*) w krajobrazie rolniczym Niziny Południowopodlaskiej. *Acta Orn.* 26: 17-49.
- Gołowski A. 2001. Program ochrony płomykówki *Tyto alba* (*Scop.*) na Mazowszu. W: Kot H., Dombrowski A. (red.) Strategia ochrony fauny na Nizinie Mazowieckiej: Mazowieckie Towarzystwo Ochrony Fauny, Siedlce, s. 371-376.
- Gołowski A., Kasprzykowski Z., Kowalski M. 2003. The occurrence of the Barn Owl *Tyto alba* in sacred buildings in central-eastern Poland. *Ornis Hungarica* 12-13: 275-277.
- Gołowski A., Kasprzykowski Z. 2007. Czynniki wpływające na wykorzystanie budek lęgowych przez płomykówki *Tyto alba* (*Scopoli*, 1769). *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 63: 25-32.
- Kasprzykowski Z., Gołowski A. 2006. Habitat use of the Barn Owl (*Tyto alba*) and Little Owl (*Athene noctua*) in central-eastern Poland. *Biological Letters* 43: 33-39.
- Kaźmierczak B. 1998. Ptaki województwa płockiego. Wyd. Zarząd Parków Kraj. Brudzeńskiego i Gostyńsko-Włocławskiego.

- Krupiński D. 2006. Liczebność, lokalizacja miejsc lęgowych oraz preferencje siedliskowe płomykówki *Tyto alba* na południowym Podlasiu. Not. Orn. 47: 80-88.
- Pomarnacki L. 1980b. Ptaki lęgowe woj. radomskiego. Biul. Kwart. RTN 3: 39-52.
- Luniak M., Jabłoński P., Marczak P. 1986. Ptaki parku Łazienki Królewskie (Warszawa) w latach 1954-84. Acta Orn. 22: 23-50.
- Luniak M., Kozłowski P., Nowicki W., Plit J. 2001. Ptaki Warszawy 1962-2000. Atlas Warszawy – zeszyt 8. IGiPZ PAN, Warszawa.
- Ruprecht A.L., Szwagrzak A. 1988. Atlas rozmieszczenia sów *Strigiformes* w Polsce. Studia Naturae A 32: 1-153. ZOPIZS PAN. Warszawa–Kraków.
- Sapalski J. 1862. Pogląd na historię naturalną gubernii radomskiej. Kielce.
- Taczanowski W. 1882. Ptaki krajowe, t. 1-2. Wyd. Akad. Umiej., Kraków.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”, Wrocław.
- Urbanek A., Pyziołek G. 2007. *Tyto alba* w środkowo-wschodniej Polsce. Not. Orn. 48: 28-37.
- Wasiak S. 2021. Nadrzewny lęg płomykówki *Tyto alba* w dziupli lipy drobnolistenej *Tilia plantyphyllos*. Kulon 26: 56-59.